

УГАШЕНИ СНОВИ

Жељка Дамјановић

ЛИКОВИ:

Бака

Дјевојчица

Мајка

Отац Јово

Мајка Рада

Кћерка Јелица

Звонко

Дијете Геговић Вељко

Дијете Лукић Босиљка

Дијете Станковић Божо

Дијете Босанац Јела

Дијете Трбојевић Владо

Дијете Напијало Љубица

Дијете Смиља Анкина

Женски глас

Марков отац

Марко

Дјевојка 1

Дјевојка 2

Дјевојка 3

I

(Бака сједи и листа албум)

ДЈЕВОЈЧИЦА: Бако, бако, у сриједу имамо приредбу. Хоћеш ли доћи?

БАКА: Хоћу, злато, па је ли бака некад пропустила твоју приредбу.

ДЈЕВОЈЧИЦА: Ниси, али морам те питати. Професорица каже да је веома важна тема о којој гворимо и да позовемо родитеље и пријатеље.

БАКА: А и не питам те, о чему је приредба?

ДЈЕВОЈЧИЦА: О Дану сјећања на невинне жртве логора Јасеновац.

БАКА: Еј, сине мој! Не дај Боже никада више ником таквог зла.

МАЈКА: Гдје сте, моје дјевојчице! (љуби их) О чему тако озбиљном причате?

ДЈЕВОЈЧИЦА: О приредби за Дан сјећања. Мама, ти долазиш, зар не?

МАЈКА: Наравно. Договорила сам се са тета Иваном да идемо заједно. Она ће навратити по дједа Звонку. И он жели да иде.

ДЈЕВОЈЧИЦА: И бака је рекла да ће доћи.

МАЈКА: (погледа мајку) Нико ти неће боље причати о томе од твоје баке

БАКА: Хоће бака, хоће. Драго ми је да причате о томе. И Звонко памти каква су то била времена. Знам да је и њему драго што нас нису заборавили.

ДЈЕВОЈЧИЦА: Како мислиш да нас нису заборавили? Па сјећаш ли се ти тог времена?

БАКА: Како се не сјећам, злато моје. Била сам мала, али та мука се никад не заборавља.

ДЈЕВОЈЧИЦА: Ниси ми никад причала о томе.

БАКА: Нисам, злато бакино, била си мала. Али испричаће ти бака, јер заборав је, злато, гори од злочина. (унука љуби баку и одлази, бака узима, чита књигу и заспи)

ГАСИ СЕ СВЈЕТЛО

II

Враћају се у прошлост, сцена је уређена као стара кућа. Ликови су у народној ношњи.
(Дјеца улазе на сцену, сједају и играју се док отац и мајка разговарају)

Улазе отац и мајка. Она носи завежљај.

ОТАЦ: Родило, хвала Богу, родило ко никад.

МАЈКА: Родило, мој Јово, родило, али ко ће га појести?

ОТАЦ: Како мислиш ко ће појести, па ми Радо, ми. И наша дјеца, види их ко јабуке. Бог нас је погледао Радо, не слути несрећу.

МАЈКА: Не бих ја, али видиш да нам више комшије у кућу не долазе. Не зову те више у биртију, кад наиђеш престану причати. Немој ми рећи да не видиш шта се спрема.

ОТАЦ: Не спрема се Радо ништа. Па то су нам комшије. Мира ти је била кад си рађала сву дјецу.

МАЈКА: Била, била. А сад брани ћери да се гледа са нашим Јованом. Каже није то прилика за њу. Није прилика, зашто није прилика, кажи, ајде кажи! Добра смо кућа, домаћинска, све смо својим радом стекли, амбаре смо напунили житом и нашим знојем. Поштено купили ону њиву на брду. Момак је пристао, лијеп, није што је наш, шта мислиш онда што није прилика. Само због једног, а знаш и ти зашто, само нећеш да признаш.

ОТАЦ: Није, Радо, не гријешу душу. Живот смо провели овдје. Све смо с њима дијелили.

МАЈКА: Све смо дијелили, али дошла зла времена, мој Јово. Дошо неки ђаво међ људе. Бојим се за ову нашу дјецу.

ОТАЦ: Како можеш то и помислити, задојила си Смиљиног Марка, гледа те ко матер. Шта год да се деси и ако то зло дође, неће нико дјецу дирати. Дјеца су то.

МАЈКА: Бог те чуо, али нису то чиста посла. А наша Јелица, јесмо ли их Зора и ја заједно родиле, оне ноћи о Јовању, кад је снијег западао до струка. Је ли увијек говорила да се родила за њеног Звонка. А шта је сад. Не да Звонки ни да стане крај нашег плота. Обилази дијете, а све се зацрвенио, срамота га. Добро дијете, али не да матер. Кажем ти, Бог те чуо, бог те чуо, али слутим неко зло. Ајде дјецо, идемо у поље!

(Одлазе са сцене)

III

(Јелица поставља сто, на столу се налази погача и икона)

ЗВОНКО: Јело, Јело, Јело, Јелице... (чује се само глас, зове тихо)

ЈЕЛИЦА: Ко је?

ЗВОНКО: Ја сам Јело.

ЈЕЛИЦА: Откуд тебе Звонко, ја мислила да ти се сад само Мару гледаш. Јуче у пољу ни поглед један. Што се завлачиш тако? Ајде около ко инсан.

ЗВОНКО: Чекај, Јело, не могу. Не да ми матер. Дошао сам само да ти кажем. Реци својима да сам чуо да ће сутра у зору покупити све.

ЈЕЛИЦА: Које све. Куда?

ЗВОНКО: Србе. Све, и дјецу. Јелице, ја сам зелен. Мене нико неће послушати, не могу вам помоћи. Рећи ћаћи и бјежите.

ЈЕЛИЦА: Нећу ја бјежати, зар ниси рекао да ћеш ме узети ове јесени.

ЗВОНКО: Ове јесени, Јело, у нашем селу неће бити свадби. Ни пјесме, ни веселја. Ове јесени ориће се само лелек. Реци ћаћи Јело, бјежите. Наћи ћемо се кад ово зло прође.

ЈЕЛИЦА: Куд да бјежимо, немамо ми нигдје никог..

ЗВОНКО: Знаће ћаћа, само му кажи...

МАЈКА: Јелице, гдје си?

ЈЕЛИЦА: Евоо, ме, мајко!

ЗВОНКО: Реци, Јело! Реци ћаћи! (Одлази са сцене)

(Мајка улази на сцену)

МАЈКА: Јело, зови дјецу да ручамо!

(За столом сједе отац, мајка, Јелица и још петоро дјеце)

(Устану, прекрсте се и заједно говоре Оче наш. Након тога сједају и отац ломи погачу и дијели дјеци)

ЈЕЛИЦА: Ћаћа!

ОТАЦ: Кажи, Јело!

ЈЕЛИЦА: Звонко каже...

МАЈКА: А то си с њим ћућорила, како га матер пусти?

ЈЕЛИЦА: Мајко, дошао је нешто да каже.

ОТАЦ: Шта да каже?

КЋЕРКА: Каже да ти пренесем да ће нас негдје одвести.

МАЈКА: (Уплашена устаје са столице) Гдје ће нас одвести?

ЈЕЛИЦА: Не знам, не зна ни он. Нико њему ништа не говори, али начуо је нешто.

(Чује се лупање, у кућу упадају Марко и његов отац)

ЈОВО: Помаже Бог, браћо!

МАРКОВ ОТАЦ: Нема нама шта твој бог помагати.

ЈОВО: Шта се десило?

МАРКОВ ОТАЦ: Ништа се није десило.

МАРКО: Још!

ЈОВО: Ма, шта причаш побогу, комшо!

МАРКОВ ОТАЦ: Не причам ништа. Дошли смо да кажемо да пођеш с нама. Одмах! И ти и Рада.

ЈОВО: Куд да пођемо, шта ћемо с дјецом?

МАРКОВ ОТАЦ: Дјеца ће на другу страну.

ЈОВО: Какву другу страну, комшо мили? Шта причаш? Води куд хоћеш, само ми не дирај дјецу.

МАРКОВ ОТАЦ: Полази...

ЈОВО: Не дирај дјецу...

(Чују се пучњи и блесак. Са стола пада икона. Гаси се свјетло.)

(У тами се чују дјечији гласови који дозивају мајку)

(Чује се звук воза и музика Даница Црногорчевић „Јасеновац“. У тами излазе једно по једно.)

ГИГОВИЋ ВЕЉКО: Ја сам Гиговић Вељко из села Требовљани код Градишке. Матер ме звала Жућо. Не зато што сам жут, него што поједем све ко наш пас Жућо. А и не волим се купати. Желио сам учити школу за доктора за животиње. Баш волим животиње. Да вам кажем, кад се омацила наша мачка, матер је хтјела бацити мачиће, ја сам је пратио, мал се нисам удавио у Сави. Пребио ме ћаћа кад сам дошао кући, али остала три мачића. Био бих ја добар доктор за животиње.

ЛУКИЋ БОСИЉКА: Ја сам Лукић Босиљка из села Бруснице Велике код Брода. Имам десет година, а све помажем у кући. Кад моји оду у поље, матер ме остави да направим јело и донесем. Ух, ја сам онда домаћица, куварица права. Волим кувати. Нема се некад Бог зна шта, али има увијек брашна и кромпира. А у прољеће и љето кад у башти роди паприка, па лук млади. Некад мислим, а причала ми и Марија кад је дошла из града, да

имају људи велике куће и само собу за кување. Еј, мислим како сам и ја могла имати такву кућу и била бих ја права куварица.

СТАНКОВИЋ БОЖО: Ја сам Станковић Божо из села Котурови код Дубице. Ове године сам напунио девет година, моји су ме хтјели дати у школу за попа. Нисам још добро ни ходао када сам ишао са мајком у цркву. Срце ми је пуно кад се зачују звона са наше сеоске цркве. Био бих ја добар поп.

БОСАНАЦ ЈЕЛА: Ја сам Босанац Јела из Врховца код Оцака. Морам вам рећи како нам је у село дошла млада и лијепа учитељица. Па сваки дан чини ми се да облачи неко друго одијело, неко господско. А како нас само мило гледа. Сад и они који нису хтјели ићи у школу, први дођу. И Бекан Ћукин научио слова. Мислим није њему име Бекан. Име му је Славко, али Бекан га прозвали, јер није макео од слова Б. Желим и ја да будем учитељица и да учим дјецу и да се играм с њима и да ме сви у селу поздрављају са „Добар дан, учитељице“. Колико сам ја дјеце могла научити слова и кажем вам, била бих ја добра учитељица.

ТРБОЈЕВИЋ ВЛАДО: Ја сам Трбојевић Владо из Медака код Оцака. Ђед каже да сам бећар и лола. Кад мој ђед запјева са комшијом Драгутином, ја смо гледам хоће ли и мене позвати. Их, а кад ми каже да ће ме повести на збор, матер се само попримјечи, а не смије му ништа рећи. А волим запјевати. Могао сам ја много пјесама испјевати и цура пољубити.

НАПИЈАЛО ЉУБИЦА: Ја сам Напијало Љубица из села Купљенско код Војнића. Ја сам газда Михајлова кћер јединица. Имам седморицу браће. Ја сам најмлађа. Желио отац ћер. Каже чуо је од своје покојне бабе Госпаве да ко нема ћер, не зна шта је љубав. Ја сам мезимица, али ме матер свему учи. Каже, једног дана имаћеш своју кућу, мораш знати. А жељела сам имати седморицу синова и ћер мезимицу. Бринути се о својој кући. Била бих ја добра мајка и домаћица.

СМИЉА АНКИНА: Ја сам Смиља Анкина, моја мајка помаже женама кад се порађају, а ја сам жељела бити права бабица, ићи у школу и помагати да нови живот дође на овај свијет. Знала сам да моја мајка ради нешто посебно, јер су је жене у селу гледале са посебним поштовањем. Комшиница Рада Јовина знала ми је рећи: „Еј, сине, да не би твоје матере ко зна шта би са мном било“. Била бих ја добра бабица.

(Стоје у круг. Играју у колу и пјевају. Чује се музика. Они су у бијелом и имају крила.)

ЖЕНСКИ ГЛАС: Загледала сам се у Милана Обрадовог. Моји нису хтјели ни да чују. Једне вечери, ја спремим оно мало својих ствари и побјегнем. Нису ни његови били бог зна како одушевљени, треба хранити још једна уста. Али вољела сам свог Милана, па сам поштвала и Обрада и Стану, његове родитеље и најмлађег дјевера Ристу сам пазила. А и он ме волио ко старију сестру. Знала сам поранити и окаснити, научила прести и ткати, радила на њиви и чувала стоку. И моји су се помирили када сам родила свог првенца Сретена, дошли на бабине са чанком, па све нас грле. Временом смо мој Милан и ја стекли и своју кућу. Изродили петеро дјеце. Еј(уздах)А онда је све прекрио

мрак. Најмлађи, близанци Даница и Дане остадоше живи. Када је наишла војска која нас је све одвела комшиница Ката узела их и рекла да су њени, само да их спаси. Боожеее, како су пиштали. А моја добра Ката гледала ме у очи, није смјела ни гласа пустити и као да ми је тим погледом тражила опрост што није могла све да нас спаси. А није знала, добра душа да је и тим што чини спасила цијели свијет.

(На сцену излазе три дјевојке са свијећама у рукама)

ДЈЕВОЈКА 1: Тврд крик

мојих најмилијих

иза бодљикаве жице

ДЈЕВОЈКА 2: сув страх

утиснут у очи дјетета

умјесто зјенице

ДЈЕВОЈКА 3: што су допутовали

љетњих дана

сточним вагоном

до своје задње станице

ДЈЕВОЈКА 1: и ма гдје пошла

носим њихове

ножем однешене животе

ДЈЕВОЈКА 2: разасуте око крста

најљуће пречанске Голготе

станују, ту негдје

у висини мојег срца

ДЈЕВОЈКА 3: и куцају ослијепљелим

страхом моји стари немири...

ДЈЕВОЈКА 1: Ноћас Господе

кад ти њихова имена

у својој молитви донесем

ДЈЕВОЈКА 2: и запалим свијеће

за помен мртви

буди милостив

ДЈЕВОЈКА 3: обасјај пут и дај смирење

изгнаном праведнику

и закланој жртви.

(На сцени су разбацане ствари. Јелица их купи и плаче)

ЈЕЛИЦА: И куда сад да идем сама на овом свијету. Ни оца, ни мајке, ни сеје, ни брата, само згариште наше куће. Отишли смо са оченашем на уснама, од вруће погаче са нашег стола одвели су нас у смрт. Али никада смрт није била јача од живота. Кажу да је остало још живе дјецe, да су их неки добри људи ризикујући своје животе узимали из

логора. Можда је жив и мој Миле, можда ће сеју пронаћи, а ако је жив неће заборавити свој род и своју крсну славу.

(Иза се чује како неко зове: „Сејооо! Дјечак излази на сцену и грле се. Чује се црквено звоно. Држе се за руке и говоре стихове)

ЈЕЛИЦА: Помилуј свети оче Саво наше ријеке:
Лаб и Ситницу, Саву и Уну...
јер оне ништа згријешиле нису,
а српске кости у њима труну.

ДЈЕВОЈКА 1: Помилуј свети оче Саво јаме дубоке
расуте нашом земљом безданице.
јер оне ништа згријешиле нису,
а сад су српске костурнице.

ДЈЕВОЈКА 2: Помилуј свети оче Саво горе високе
орловска гнијезда, суре беспуте.
јер оне ништа згријешиле нису,
а српске кости свуда расуте.

ДЈЕВОЈКА 3: Помилуј свети оче Саво пушта црквишта
спаљене иконе и царске двери
јер она ништа згријешиле нису,
за дјела што чине људи - звери.

ГАСЕ СЕ СВЈЕТЛА

IV

(На сцени је бака која држи албум у рукама. Сцена је савремено опремљена кућа)

УНУКА: Бако, бако, вријеме је да кренемо

БАКА: Идемо, злато. Хоћу да знаш да је бака поносна на тебе и твоје другаре који су проговорили о ранама које још нису зарасле. Хоћу да знаш да сте ви наша побједа.

УНУКА: (Загрле се) Бако, хоћеш ли да чујеш шта ћу говорити на приредби

БАКА: Хоћу, злато!

(На сцену излазе Јелица, отац, мајка, дјевојке и говоре стихове)

УНУКА: Господе, помилуј,
душа ми као свећа трне
дечје очи данас плачу
из ове свете земље црне.

ДЈЕВОЈКА 1: Господе, помилуј,
руку што мили живот слама
осветли душе свих оних
чији гроб је ова црна јама.

ДЈЕВОЈКА 2: Господе, помилуј,
јер не желим да се светим
већ ко мајка или сестра
да се у молитви страдалих сетим.

ДЈЕВОЈКА 3: Господе, помилуј,
Теби смо у крви веру платили,
небројена хиљада заточених
који се са пута смрти нису вратили.

ОТАЦ: Не дај, Господе,
да им ова земља тешка буде,
не дај крвооцима туђим,
да за српском крвљу жуде.

МАЈКА: Нек пахуље падају тише,
да их из сна праведног не буде,
улуд сте се плашили живота српских
гробови наши ником не суде.

ЈЕЛИЦА: Спокој нек влада, свеће нек горе,
Молитва опроста се спрема,
мртва уста часно зборе:

СВИ ЗАЈЕДНО УГЛАС: „За нас више смрти нема“

Стихови три пјесме које су кориштене у играказу су пронађени на страници
www.zlocininadsrbima.com/Poezija.aspx аутора Др Рајка Срдиха, Милене Северовић и
Д.С. НИНА